

ГЕРМЕНЕВТИКА ЯК ТВОРЧІСТЬ ЧИ СПІВТВОРЧІСТЬ

Герменевтичний процес залежить від таланту, ерудиції та сумлінності перекладача, від його здатності ефективно діяти в обставинах культурного незнання, про що Микола Кузанський твердив: «Знання є незнання». Осягнення культурного незнання автора й реципієнта невіддільне від хронотопу. Удаючись до герменевтики як царини вербальної взаємодії культур, неминуче треба дотримуватися коректності при спробі поєднання суб'єктів, залучених до її поля. Це містке поняття неможливо досліджувати цілісно, потрібно попередньо узгодити аспект розгляду: чи то буде аналіз біблійного джерела, чи аспект дільтееєвих пошуків специфіки розуміння, а чи розробка розмаїтих взаємодій тексту, завжди виявляється унікальність контексту.

У діалоговому триванні творчої взаємодії читача-перекладача і читача-реципієнта важливо брати до уваги хронотоп кожного суб'єкта. Текст було створено за одних історичних умов, які неминуче позначилися на світовідчужанні автора. Позаяк твір має авторську форму подачі і його ж зміст, не можна залишити поза увагою ситуативність душевного «виписку», яким постає авторове творіння. Тут завжди переважає суб'єктивне, а воно може бути суголосне чи несуголосне з об'єктивними реаліями. Читач – просто читач – може не звернути на це уваги, але читач-перекладач мусить обов'язково глибоко проникати в усі обставини появи твору, як соціально-історичні, так і суто суб'єктивні. Усі авторські алюзії, метафори, інші засоби художнього оформлення твору треба правильно відчитати й безпомилково передати в перекладі. «Безпомилково» по суті, за змістом, бо форма, як і явище, може бути варіативна. Оскільки явище суттєве, а сутність являється, вони нерозривні й взаємно містяться одне в одному.

Поданий у вербальній формі будь-який текст реципієнт може сприйняти лише в процесі розуміння і тлумачення, тобто за допомогою герменевтики. Пам'ятаємо засадничу тезу О. Потебні: «Слово є засіб утворення поняття, і

притому не зовнішній, не такий, якими є винайдені людиною засоби писати, рубати дрова та ін., а навіяне самою природою людини й незмінне; ясність (роздільність ознак), яка характеризує поняття, відношення субстанції до атрибуту, необхідність їхнього сполучення, прагнення поняття зайняти місце в системі – все це спочатку досягається в слові і є насамперед прототипом того, як рука створює найрізноманітніші машини» [5, с. 39]. Суспільна цілокупність як співтворчість не ізолює того одиничного, вона його виплекала як органічний елемент, живила всіма соками та енергіями, долучала до спільних процесів, але сприяла появі особливого, неповторного, вельми подібного до інших, і все ж не тотожного.

В. Дільтей наголошує, що герменевтика – це інтерпретація збережених у тексті решток людського життя. Дійсно, саме через інтерпретацію читач витворює свою – віртуальну – реальність, послуговуючись авторським твором. Як авторова діяльність стане надбанням читача? Адже слова вживають ті самі (візьмемо найпростіший варіант: твір написаний рідною мовою обох, переклад не потрібен), але це завжди не ті самі слова. Слово багатозначне, та й життєвий досвід і виховання кожної людини даються взнаки. Герменевтика у сприйманні тексту дає можливість долучитися до культурних надбань минулого й сучасності, а також оперувати фізичною (матеріальною) та віртуальною реальністю, перетворювати незнання на знання й далі ширити обрії ученого незнання.

Ось як характеризує переклад «Іліади» С. Руданського Іван Франко: «Руданський, талановитий лірик, головно заслугує на увагу як незрівняний анекдотист, автор т. зв. «Співомовок» ... Надто переклав 12-складовим, неримованим віршем цілу Гомерові «Іліаду» з правдиво українським гумором передаючи грецькі гекзаметри куцими дванадцятискладовиками вроді співанки:

Ти ж думаєш, дурню, що я тебе люблю,

А я тебе, дурню, словами голублю.

Не вважаючи на те куце віршування, Руданського «Ільйонянка» читається дуже приємно; і Гомерові герої в тім куцім одязі являються якимись ближчими

і ріднішими нам, ніж у Гомерових гексаметрах» [6, с. 306–307]. На думку А. Білецького, Руданський мав завдання «перенести оспівані в гомерівському епосі події Троянської війни в обстановку його рідної Вінничини з її історичним минулим, що сягає часів Київської Русі» [3, с. 490].

Спільним у різних варіантах перекладу є негативне ставлення до вчинку Ахілла, який розгнівався на Агамемнона і тим завдав величезної шкоди ахейцям. Характеристики подібні, але кожна має свою особливість, зумовлену хронотопом кожного автора-перекладача.

Свого часу, підсумовуючи аналіз доробку Шлейєрмахера в царині герменевтики, В. Дільтей зазначав, що передумовою її (герменевтики) є двоїстість протилежності самобутнього і тотожного, почуття і пізнання, мистецтва і науки. Звідси випливає, що в кожному творі взаємно пронизують одне одне зрозуміле й непередаване [4, с. 127].

Написаний митцем твір, у якому в перетвореній формі сконцентровані його думки, почуття, прагнення, мрії, болі та сподівання, постає фізичною реальністю, матеріалізованим виявом тривалого духовного процесу. Ця застигла матерія є опредметненням результатів душевної та інтелектуальної напруги митця (автора). Попри те, що вона поглинула неоціненні духовні та фізичні сили автора, це річ без жодної цінності. Остання може бути лише віртуальною реальністю як можливість, якщо буде читач, який візьметься відібрати той твір, тобто його розпредметнити. Утім те розпредметнення відбувається у складному процесі розкриття зафіксованого слова – у процесі розуміння та сприймання, тобто в герменевтичній дії. Розуміння (і вживання) слова автором може не збігатися з тим, як це слово знає і вживає читач, тому при «відбиранні» твору реципієнтом постає нова реальність, не та, що зафіксована в авторському тексті. Саме у процесі сприйняття, осягнення художнього слова, тлумачення художнього твору методом майстерного перекладу та подальшого пізнання художнього тексту читачем (в оригіналі чи у перекладі) відбувається співтворчість, яка постає складним творчим феноменом з новими ціннісними аспектами сенсів. Пізнати слово, думку, текст – це означає

не лише відкрити сенс, який уклав у нього автор, а й визначитися у ставленні до нього: приймати чи ні, робити своїм чи відкидати [1].

Розмаїття текстів, серед яких живе людина, можна класифікувати за функціональним призначенням. Художній твір – це концентрований вираз життєвих подій, відібраних і переосмислених автором, який не лише реалізує себе у творчості, а й подає власну версію стратегії персонажа, з яким може себе ідентифікувати як особистість або якого може пропонувати іншим як взірць для наслідування. Це той матеріалізований пік (чи острівець) духу, якого досягає пересічний читач, долучаючись до тексту давнього або сучасного автора [2, с.8].

Список використаних джерел:

1. Біленко Т. Мова, хронотоп і глобалізаційний процес / Т. Біленко // Людинознавчі студії : зб. наук. пр. ДДПУ. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2008. – Вип. 18. Філософія. – С. 78–89.
2. Біленко Т., Янко Ж. Герменевтика в контексті вченого незнання // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім.Лесі Українки: №10 (335). Серія: Філософські науки. – Луцьк : Вид-во СНУ ім.Лесі Українки, 2016. – С. 3 – 9.
3. Білецький А. «Ільйонянка» – перший повний український переклад Гомерової «Іліади» / А. Білецький // Руданський С. Усі твори в одному томі / С. Руданський. – К. ; Ірпінь : Перун, 2007. – С. 489–496.
4. Дильтей В. Введение в науки о духе / В. Дильтей // Дильтей В. Собрание сочинений. В 6 т. Т. 1. Введение в науки о духе / пер. с нем. под ред. В. С. Малахова. – М. : Дом интеллект. кн., 2000. – С. 270–730.
5. Потебня О. Естетика і поетика слова : зб. пер. з рос. / О. Потебня ; упорядкув., вступ. ст., прим. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. – К. : Мистецтво, 1985. – 302 с.
6. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури / І. Франко // Франко І. Зібр. тв. У 50 т. Т. 41. – К. : Наук. думка, 1984. – С. 194–470.